

Сачинитељ: А. Невски <nevski_poreklo.rs>

Прво издање, 10. 10. 2021.

Диглосија у Врању

на примјеру употребе глаголских времена за описивање прошлости: поређење народнога говора с језиком Врањских новина

Током маја 2021 проведох неколике дане у Врању, граду на југоистоку Србије, гдје бијаш дошао на замисао спровести мало истраживање поређења употребе прошлих глаголских времена (укључујући ту и оба вида тзв. „историјскога“ садашњег времена) у народном говору града, наспрам употребе истих у језику Врањских новина. За то имах савршене услове, пошто се налажах у гостих у породици људи који су у граду провели читав свој живот, док су, с друге стране, чланци Врањских новина слободно доступни на интернету¹.

На мрежи се може наћи још један рад о диглосији у Врању: „**ГОВОР ВРАЊА КРОЗ ПРИЗМУ ДИГЛОСИВНОСТИ**“² из 2019-е године, чији је сачинитељ Татјана Трајковић са Одјелења за српски језик Филозофскога факултета Универзитета у Нишу. На жалост, у овом раду се диглосији при употреби глаголских времена не придаје никаква пажња, она се штавише и не спомињу.

01. Стање у народном говору града (ниском језику врањске диглосије)

За представнике народнога говора узех своје домаћине, мужа и жену, рођене 1950-тих година³, и њихову кћер, рођену током 1970-тих. Током неколиких узастопних дана снимих њихове међусобне разговоре у породичном окружењу њихова дома, па потом сједох, и пажљиво преслушавши свих **109** снимљених минута, направих статистику учестаности циљаних глаголских времена, за свих троје појединачно.

Исходи се могу видјети у наредној табlici:

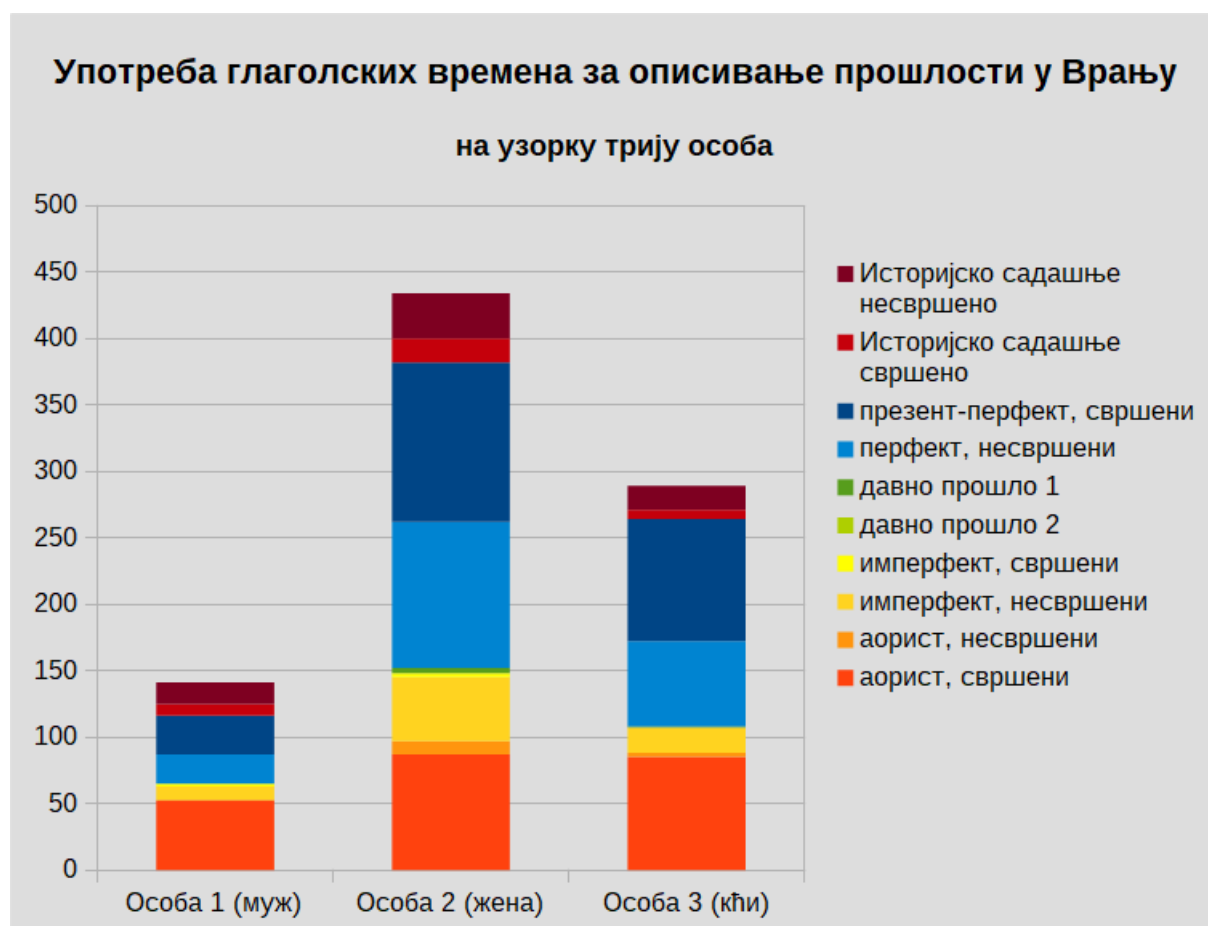
1 <https://infovranijske.rs/>

2 <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-185X/2020/0350-185X2001077T.pdf>

3 Обоје су рођени у самом граду, и у њем су провели читав свој живот. Никада нијесу живјели ван града Врања, штавише никада нијесу живјели ни ван строгога средишта града, те се тиме могу узети као добри представници говора средине. Ниједан од њих двоје није факултетски образован, редовно прате телевизију и читају новине, што значи да су у свакодневном додиру са службеним, односно „високим“ језиком наше диглосије. Њихова кћерка има високо образовање, и више не живи у Врању.

	Особа 1 (муж)	Особа 2 (жена)	Особа 3 (кћи)
Историјско садашње, од несвршених глагола	16 (11.35%)	34 (7.83%)	18 (6.23%)
Историјско садашње, од свршених глагола	9 (6.38%)	18 (4.15%)	7 (2.42%)
Презент-перфект ⁴ (свршени глаголи)	29 (20.57%)	120 (27.65%)	92 (31.83%)
Перфект (несвршени глаголи)	22 (15.6%)	110 (25.35%)	64 (22.15%)
Давно прошло 1 („он бјеше дошао“)	-	4 (0.92%)	1 (0.35%)
Давно прошло 2 („он је био дошао“)	-	-	-
Имперфект, од свршених глагола	2 (1.42%)	3 (0.69%)	-
Имперфект, од несвршених глагола	10 (7.09%)	48 (11.06%)	19 (6.57%)
Аорист, од несвршених глагола	1 (0.71%)	10 (2.3%)	3 (1.04%)
Аорист, од свршених глагола	52 (36.88%)	87 (20.05%)	85 (29.41%)
Укупно	141	434	289

Сликовит приказ можете видјети на наредној слици:

4 Ово глаголско вријеме називам презент-перфектом када се ради о глаголах свршена вида, обзиром на његово основно и право значење. Уколико се ради о глаголах несвршена вида, називам га само перфектом, док га (презент-)перфектом називам када говорим о глаголах обају видова заједно.

01. Опште о глаголских временах за описивање прошлости у народном говору Врања

Као што се из приложенога може видјети, глаголска времена за описивање прошлости⁵ у народном говору града Врања (односно у ниском језику врањске диглосије) су (још увијек) знатно разноврсна. Аорист је чест, веома чест (чини 27.55% цијелога нашега узорка, а међу свршенима глаголима цијелих 44%), до мјере да је у многих говорника са свршенима глаголима најчешће глаголско вријеме за описивање прошлости (овдје у Особе 1). И имперфект је присутан у значајној мјери (9.49% цијелога узорка, 21.7% од несвршених глагола), а посебно радује што се може чути и са свршенима глаголима.⁶

Тиме се народни говор Врања разликује од високога језика наше диглосије, у којем је (презент-)перфект, односно тзв. „*прошло вријеме*“ до те мјере повлашћен да је данас у сваком виду службене или јавне употребе суштински обавезан.⁷

Троје људи чији говор истраживах се по њем ни у чем не разликују од говора шире средине, односно не представљају никакав изузетак. Аорист, имперфект и остала времена која су непожељна у високом језику се могу редовно чути свуда у Врању, у кући, на улици, на тржници, у продавници. Други, многобројни Врањанци с којима имах прилике разговарати, такође редовно користе ова прошла глаголска времена. Једном штавише имах прилике чути мјестнога судију како на улици, у разговору са суграђанином користи не само аорист него и имперфект (за кога чисто сумњам да би се усудио употријебити га на својем радном мјесту).

01а. Творба аориста и имперфекта

Прво је битно нагласити да у врањском говору нема гласа 'X', те га самим тим нема ни у првом лицу једнине аориста и имперфекта.

Сада ћу навести промјену и аориста и имперфекта од двају глагола, по једнога из скупине свршених и несвршених.

Примјер свршена глагола „ <i>доћи</i> “	Аорист		Имперфект	
	Једнина	Множина	Једнина	Множина
Прво лице	Ја дођО	Ми дођомо	Ја дођешем	Ми дођешемо
Друго лице	Ти дођЕ	Ви дођосте	Ти дођеше	Ви дођешете (?)
Треће лице	Он дођЕ	Они дођоше	Он дођеше ⁸	Они дођеше

У једнини аориста, а нарочито у првом лицу, нагласак је често на посљедњем самогласнику, те имамо „(он) дођЕ“, „(ја) викА“, „(ја) видО“, „(ја) погледА“, „слунце зађЕ“ и тако даље.

Облици првога лица множине аориста редовно имају наставак „-мо“ (који је настао од

5 Намјерно пишем „*глаголска времена за описивање прошлости*“ а не „*прошла глаголска времена*“, како бих изразом поред прошлих обухватио и садашње вријеме, прије свега од несвршених глагола, које се у својем пренесеном значењу може користити (и користи се) и за описивање прошлости (тзв. „*историјско садашње вријеме*“). Али и због садашњег времена од свршених глагола, које у нашем језику понајмање има везе са садашњошћу, већ у независних реченица чешће има везе с прошлошћу, или се пак користи за описивање понављајућих догађаја, дајући му тиме одређену мјеру ванвремености.

6 Вјероватно је учешће аориста и имперфекта у околини Врања још веће, с обзиром да су сеоске средине под мањим утицајем службенога (високога) језика од градских.

7 Обавезност (презент-)перфекта у високом језику наше диглосије, односно у сваком облику јавне или службене употребе је истозначна и истовјетна с (тихом) забраном употребе свих осталих (правих) прошлих времена, прије свега аориста.

8 Од друге особе из Врања неком приликом чух и облик „он дођуеше“.

старога наставка „-хмо“ нестанком гласа 'X'): „дођОмо, купИмо, наранИмо, сабрАмо, искршИмо, запричАмо, видОмо, наређАмо, шетАмо“ итд. И нагласак им је обично пред самим наставком, тако да се по изговору увијек разликују од садашњег времена истога глагола⁹. Напомињем да чујам понекада и наставак “-смо“, од сина особа 1 и 2, али се не сјећам да сам исти икада чуо од његових родитеља. Тако од њега чух облик „наређасмо“, док од оца његова забиљежих искључиво облик „наређАмо“.

Што се тиче другог лица множине имперфекта, оно се врло ријетко може чути (већ неколике године га нијесам чуо), али од раније из два или три примјера упамтих наставак „-шете“. Мада и даље нијесам сигуран да је увијек тако.

Примјер несвршена глагола „викати“	Аорист		Имперфект	
	Једнина	Множина	Једнина	Множина
Прво лице	Ја викА	Ми викАмо	Ја викашем	Ми викашемо
Друго лице	Ти викА	Ви викАсте	Ти викаше	Ви викашете (?)
Треће лице	Он викА	Они викАше	Он викаше	Они викаше

Као што видимо, наставци имперфекта имају уопштено „-ше“ другог и трећег лица једнине за сва остала лица, али су у првом лицу једнине и множине добили и додатни наставак од садашњег времена, како би се лица и бројеви могли разликовати. Те тако имамо 'чудне' облике „Ја викашем, ја гледашем, ми шеташемо“ итд. Наставак „-ху“ трећег лица множине имперфекта (односно његов траг настао губитком гласа 'X') уочих једино у облику „беу“ глагола „бити“.

016. Значење аориста

Аорист у народном говору Врања је вријеме којим се описује **доживљена радња из прошлости**. То је његово право, и рекао бих, једино значење. Док аорист у високом језику наше диглосије од побједи комунизма 1945-е године вуче са собом наногицу наметнута значења „да је се радња десила **непосредно прије тренутка говора**“ (чиме је обезбијеђено покриће за његово потпуно искључење из сваке јавне или службене употребе), таква обогаљујућа ограничења у Врању нема, нити га је икада било. Он (као и имперфект) просто означава радњу као доживљену, без обзира је ли се десила прије двије секунде, јуче, или прије педесет година. Штавише, рекао бих да је учестаност перфекта у односу на аорист за догађаје који су се десили непосредно прије тренутка говора већа него ли за догађаје који су се десили прије више година, но о том ћу више писати касније у овом раду.

Аорист се врло често користи у приповједању прошлих догађаја, али далеко да је то једина област његове употребе. Изузетно често се користи и при обавјештавању, у свакодневном разговору. На примјер: „Сабрамо јајца.“ (= „сакуписмо јаја“), „Драгана опра посуђе“, „Дођо(х) из чаршију“, „купи(х) леб“, „скува(х) ручак“, „Горе се качише, он до сад пса гледа“ (одговор на моје питање гдје су дјеца), и тако даље. Али, имам утисак да је врањски аорист у приповједању жилавији него ли у обавјештавању, да се у првом лакше одупире наметању (презент-)перфекта као јединога прошла времена кроз службену и јавну употребу високога

⁹ На примјер од глагола *шетати*, прво лице множине садашњег времена гласи 'шетамо' (нагласак је исти као у књижевном језику), док је прво лице множине аориста „шетАмо“, гдје је нагласак другачији. Имперфект у истом лицу је „шеташемо“.

језика.

Битно је истаћи да је аорист изузетно чест у упитних реченицах, рекао бих знатно више од (презент-)перфекта. Рецимо, „*Нађе ли (то и то)?*“, „*Купи ли леба?*“, „*Пописте ли сок, поједе ли ...?*“. С друге стране, аорист је у одречних реченицах прилично риједак, што важи и за имперфект (ту је изузетак прилично чест облик „*немаше*“). Није да га уопште нема, чује се по који примјер, али мислим да је ту (презент-)перфект далеко заступљенији. Узрок за то је вјероватно појам доживљености. Оно што се није десило људи не осјећају као доживљено, па с тога дају предност (презент-)перфекту.

Колико је у приповједању прошлих догађаја аорист надлежан за доживљено а (презент-)перфект за недоживљено може послужити примјер, гдје ми особе 1 и 2 приповједаху независно један од другог о истоме догађају. Особа 1 је присуствовала цјеломе догађају (неколико мјесеци раније), те ми с тога цијели догађај описа низом од двадесетак аориста (и нешто имперфеката, али без иједнога (презент-)перфекта). Али, његова жена (особа 2) је присуствовала само другоме дијелу истог догађаја, те ми о њем казиваше прво само помоћу (презент-)перфеката (дио којему није присуствовала, а о ком је чула од својега мужа), док о другом дијелу (који јесте лично доживјела) говораше само користећи аористе и имперфекте. При том је важно да нико од њих није казивао чему је присуствовао а чему није, то се све јасно види кроз употребу глаголских времена.

Запазих да се аорист често користи и при преношењу туђих ријечи које садрже аорист. На примјер: „*Она ми рече: „Јуче дођо(х) и заврши(х) раду.*“ “ “.

01в. О имперфекту свршених глагола

О значењу врањскога имперфекта (несвршених глагола) мислим да се нема много што ново казати. Он једноставно представља доживљену трајну радњу у прошлости, ону која служи као подлога за друге радње, које се обично наводе аористом. А то је исто оно што кажу граматике и синтаксе књижевнога језика.

Али, у Врању се понекада могу чути и имперфекти од свршених глагола. И не само у Врању, чујох их и на Власини, у говору мјештана, али и од особе из Власотинца. Њихово значење је нешто другачије од значења несвршених, који су основни за ово глаголско вријеме. Уз то, нигдје у стручном штиву о нашем језику нијесам успио пронаћи ништа о имперфекту свршених глагола, изгледа да наша језичка наука не признаје његово постојање, јер на много мјеста (разне граматике и слично) налажах само тврдњу да се имперфект може градити једино од несвршених глагола.

У мојем кратком узорку од 109 минута разговора тројих укућана нађох укупно пет примјерака имперфеката свршених глагола, од особа 1 и 2. Њихова кћи овдје није употребила ниједан такав примјерак, мада их ја и од ње чујох раније, исто као и од других.

Значење имперфекта свршених глагола је прилично лако схватити, означава доживљену радњу која је се више пута догађала, односно понављала у прошлости. Ево проста примјера из Врања: „*Он дођеше до нас*“¹⁰. У пријеводу на високи језик то би било: „*Он је (више пута/неколико пута) долазио до нас*“ (у овом примјеру видимо како се иста мисао на ниском (народном) језику може исказати с мање ријечи него у високом (званичном), јер би „*Он је долазио до нас*“ било двосмислено, и самим тим не би могло јасно исказати горњу мисао

¹⁰ Исти примјер, и с истим значењем чух и од особе из Власотинца, мјеста удаљена од Врања око 50 км ваздушним правцем ка сјеверу.

народнога језика).

Ево још неколиких примјера, од којих су неки из узорка од 109 минута, док друге забиљежијаш током протеклих година:

„*Ја гу дадешем...*“ (на високом: „*Ја сам јој давала више пута...*“)

„*Она скинеше* ногару са стол“

„*Направеше* му (она) гибанице“.

„*Ја гу туда видува(х) два три пут да прођеше*“.

„*Он ми рачун наплаћаше*“

„*Кад се он дотераше и отиднеше* у кафану...“

Имперфекти свршених глагола нијесу нарочито чести у Врању, видимо да их имаше само пет од 864 примјерка. Разлог томе је што се о таквих, понављајућих радњах из прошлости не говори тако често, то јест што за њима ријетко када има потребијебе.

Важно је рећи да ова појава није искључиво везана за југоисточну Србију. Сличне или штавише исте примјере имах прилике чути и у Црној Гори, у Катунској нахији. И с истим значењем. Рецимо: „*Он дођаше до нас*“, „*Они дођаху до нас*“, „*Он довуцијаше женске*“.

01г. О аористу несвршених глагола

Док је значење имперфекта свршених глагола потпуно јасно, и штавише врло природно, значење аориста несвршених глагола мени представља далеко тежу загонетку. Јер ми бјеше тешко уочити разлику у значењу између имперфекта и аориста несвршених глагола. Аористи несвршених глагола се неријетко јављају и другдје у Србији и ван ње међу нашим народом, рецимо у Шумадији, али они су тамо често као замјена за ишчезли (или готово ишчезли) имперфект, што у Врању свакако није случај.

Навешћу неколике примјере које имам забиљежене, не обавезно из узорка од 109 минута.

„*Дете плакА, плакА, па се успава.*“

„*ГрмЕ, грмЕ, па престана.*“

„*Он ме викА јуче и рече ми...*“

„*Ти мењаА (ову) гуму прошле године.*“

Колико ја успјех ово схватити, аористи несвршених глагола често означавају радњу која је неко време трајала, па је онда прекинута другом радњом. То се може закључити из првих двају примјера. Док имперфекти трајних глагола означавају радњу у позадини, коју вршење друге радње не прекида.

Четврти примјер ми је још тежи за схватање. Зашто је овдје „*Ти мењаА*“ а не „*Ти мењаше*“? Мислим да би овдје разлог коришћења не имперфекта него аориста могао бити што трајање радње није битно, него сама чињеница да је радња извршена. Односно нагласак није на трајању радње (који даје имперфект), него на завршености саме радње, коју даје аорист. То би могло важити и за примјер три.

Примјетих на основу већег броја примјера (међу њима и прва два) да се глагол у аористу несвршена глагола по некада удваја, као да се жели појачати његово дејство.

01д. О врањском (презент-)перфекту

Када се говори о догађајих из прошлости, (презент-)перфект у врањском говору има улогу

навођења радњи којим говорник није присуствовао, или њихових посљедица, односно стања које је остало последије њихова извршења.

Навешћу два примјера од особе 1:

„Кокошка је снела јајце“ и „Драгана је купила леба“. Зашто је овдје употријебљен (презент-)перфект а не аорист? Зато што говорник није присуствовао нити чину сношења јајета, нити чину куповине хљеба у продавници. Говорник је видио само посљедице радњи, постојање јајета у кокошарнику односно постојање купљена хљеба у дому, те он само описује стање које види, а не радње које им предходе. И у складу с тим је употријебио прикладно глаголско вријеме, презент-перфект, којему је са свршенима глаголима основно значење описивање стања настала извршењем радње, а не описивање саме радње.

Важно је рећи да постоје многе радње (претежно оне који су се недавно десиле), гдје се „надлежности“ аориста и презент-перфекта преплићу. То су доживљене радње које остављају посљедицу у садашњости. Пошто су доживљене, спадају у надлежност аориста, али пошто остављају стање важеће у садашњости, одговара им и презент-перфект. Уколико се нагласак ставља на саму радњу, аорист би требао овдје имати предност, док би презент-перфект био очекиван избор уколико се нагласак ставља на стање последије извршења радње, а не на саму радњу. Рекао бих да је стање у оваквих случајевима у врањском говору прилично хаотично: некада ће иста особа прво рећи „Испекла сам месо“ а последије пар минута „Испеко(х) месо“, што више пута запазих. Вјерујем да је утицај високога језика кроз јавна гласила знатно утицао на повећање учестаности презент-перфекта у примјени за недавне догађаје остављајуће стање у садашњости.

Предпоставке се готово увијек изражавају перфектом, што је у складу с њиховом недодживљеношћу. Поготово у зависних реченицах.

„Ролетне су гу спуштене. Сигурно је отишла у Београд.“

„Да смо дошли порано, било би леба.“

01ђ. Историјски презент глагола обају видова

Историјски презент се користи искључиво приликом приповједања, мада у Врању није толико чест као што је другдје у Србији, рецимо у Београду. Разлог томе је што је у овој употријеби аорист у Врању веома чест, а има у знатној мјери и имперфекта, па за обје врсте историјскога садашњег времена остаје знатно мање потријебе и простора. Користи се чешће од несвршених него ли од свршених глагола, пошто му мања заступљеност имперфекта од аориста оставља више простора.

Глаголи оба вида историјскога садашњег времена се претежно користе за доживљене радње, али се понекада могу користити и за недодживљене.

Ево неколиких примјера: "И ја **отиднем** куде њега и **викам**"..", "Ја се **вратим** и **узнем** то па **отиднем** тамо...", „Ја **стојим** и **гледам** како он **коси**“, „Мачка **дође** и **стоји**, **чека** миша“, „Ја га **сретнем** у четвртак, не у петак га **сретнем**, и он **иде**, **вика**“.

01е. Оба облика давнога прошлога времена

Његови облици нијесу нарочито заступљени у мојем узорку, само пет од 864 примјерка, и сви

---

11 Глагол „*викати*“ овдје има значење „казати“, а не књижевно „*викати*“ или правити галаму.

су од свршених глагола. Такође су свих пет од прве врсте („он бјеше дошао“), која у Врању означава доживљене радње или стања. У овом узорку немам ниједан примјерак друге врсте („он је био дошао“), али га имах прилике чути више пута раније, и њиме се у Врању наводе недоживљене радње или стања.

Ево неколиких примјера:

„Куче ми однесе папуче што ми Драгана беше купила.“

„Беу се подавили поганци (мишеви).“

"Бе гу видела зимус."

"Он беше оставио сир."

Овим временом се обично наводе стања из прошлости која не важе у садашњости, односно наглашава се да немају везе са садашњошћу него само с прошлошћу (четврти примјер, сира у тренутку говора више нема). А може значити и наглашавање да је се догађај десио прије другог догађаја у прошлости (први примјер). Или и једно и друго (први примјер, пошто папуча више нема).

02. Стање у Врањских новинах (у високом језику врањске диглосије)

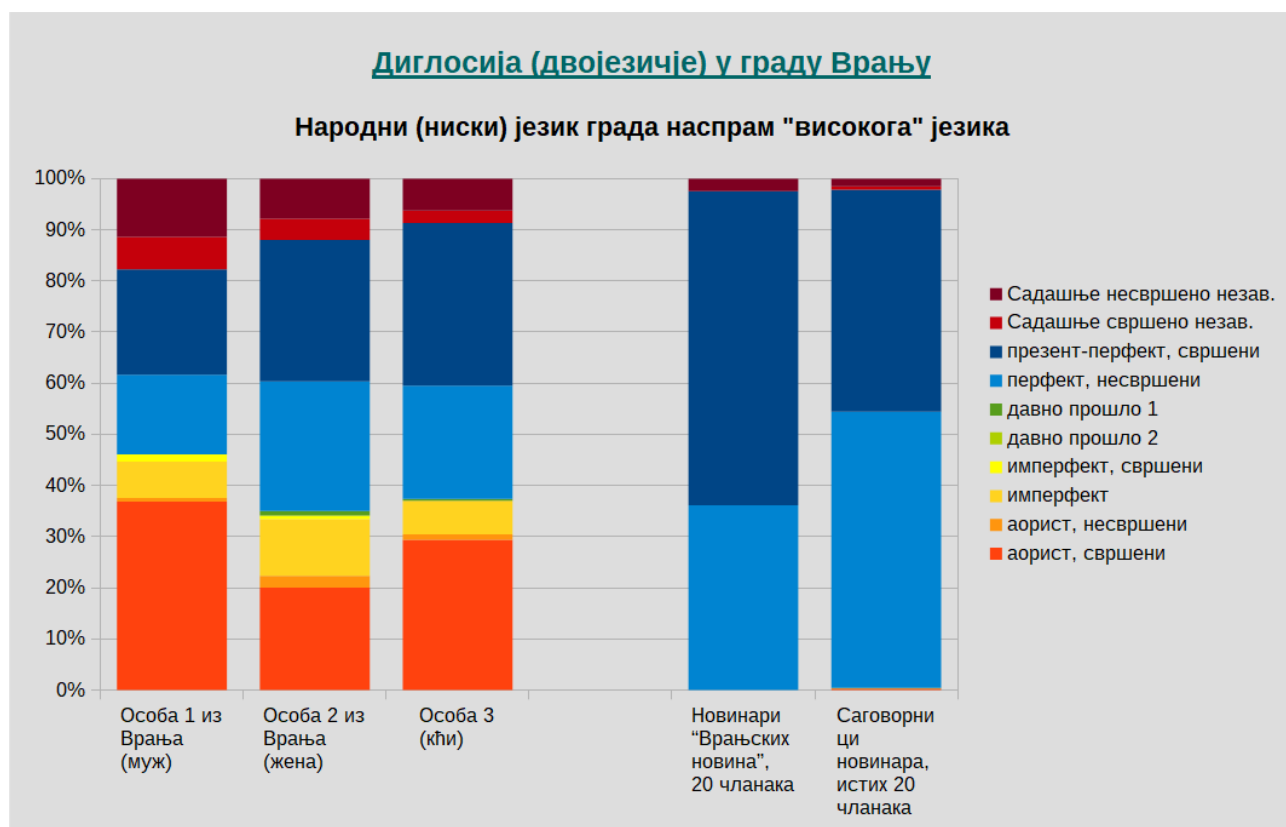
За поређење с народним говором Врања, узех првих 20 случајно отворених чланака из Врањских новина гдје новинари воде разговоре с људима који живе у Врању, или у неколико случајева с рођеним Врањанцима који сада живе другдје у Србији. Значи, одбачени су сви чланци који садрже вијести, или гдје новинари немају саговорнике.

Због чега бирах само чланке гдје новинари имају саговорнике (Врањанце)? Ради поређења (нискога) језика народа у Врању с (високим) језиком онога што грађани Врања-саговорници новинара говоре у чланцих, а све то ради утврђивања врши ли се у Врањских новинах цензура употребе простих прошлих времена, то јест аориста и имперфекта, односно избацују ли се они из изјава саговорника, или не.

Урадих двије статистике за све чланке заједно, које се могу видјети у сљедећој табlici. Прва статистика је од онога што пишу сами новинари, а друга је од онога што је представљено као ријечи њихових саговорника у првом лицу.

	Новинари Врањских новина	Врањанци, њихови саговорници
Историјско садашње, од несвршених глагола	6 (2.41%)	14 (1.51%)
Историјско садашње, од свршених глагола	-	8 (0.86%)
Презент-перфект (свршени глаголи)	153 (61.45%)	402 (43.32%)
Перфект (несвршени глаголи)	90 (36.14%)	500 (53.88%)
Давно прошло 1 („он бјеше дошао“)	-	-
Давно прошло 2 („он је био дошао“)	-	1 (0.11%)
Имперфект, од свршених глагола	-	-
Имперфект, од несвршених глагола	-	-
Аорист, од несвршених глагола	-	-
Аорист, од свршених глагола	-	3 (0.32%)
Укупно	249	928

На следећој слици се могу видјети постотци обију скупина наспрам постотака трију особа из народа.

Као што видимо, ни у деветорице новинара¹² ни у њихових двадесет и неколико саговорника¹³ нема имперфекта. Нити једнога. Нема ни давнога прошла времена 1 (попут „он бјеше дошао“) а има само један примјерак давнога прошла времена 2 (попут „он је био дошао“). Од укупно 1177 глаголских облика.

¹² Укупно деветоро новинара су сачиниоци свих 20 чланака.

¹³ У понеком од чланака имамо двоје саговорника.

Има само три примјерка аориста. Сва три се налазе у чланку „Живот на „чизми“ “ и наведени су као ријечи саговорника новинара, госпођице из Врања која је добровољно радила извјесно вријеме у Италији. То су: „изгрлисмо се“, „Били су у фазону: „Кол'ко паре заради?“ “ и „као да се мисле: „Па, куда се **нађосте**?“ “. Друга два се у чланку налазе под знацима навода и изречена су народним језиком, онако како народ у Врању говори и мисли.

И то је све од народнога језика у свих 20 чланака. Једино ту имаше мјеста за народна глаголска времена. Која притом постоје и у нашем књижевном језику, и самим тим нијесу никаква посебност Врања и његова нарјечја, него су саставни дио нашега србскога језика у цјелини. Али, наш књижевни језик је једно, а службени односно високи језик је нешто сасвим друго. Тиме ми у Србији имамо не само **диглосију**, него **триглосију**.

Да ствар буде још чуднија, у више чланака има дијелова савршених за широку употребу аориста и имперфекта, гдје саговорници приповједају о догађајих из прошлости које су доживјели, а који се у врањском народном говору превасходно овим временима описују. Набројаћу само неке: „Оженио сам Индијанку“, „Сањам повратак у анонимност“, „Ово није филм“, „Коктели за Нолета и Марадону“, „Од гнева ка оздрављењу“. Али њих ту нема, свуда је перфект и само перфект, изузимајући понеки риједак примјерак историјскога садашњег времена.

Аориста у народном, нецензурираном говору трију особа из узорка има стодесет пута више него ли у узорку из Врањских новина (27.55% наспрам 0.25%), док имперфекта има „бесконечно“ пута више (9.49% наспрам 0%).

Како објашњавамо чињеницу да ниједан од новинара није употребио ниједан аорист нити имперфект, иако су ако не сви, а оно бар већина њих људи рођени и одрасли у Врању? Како објашњавамо чињеницу да се међу ријечима које се приписују двадесеторма њиховима саговорницима налазе само три аориста? Како објашњавамо оволику разлику састава глаголских времена између народнога говора и језика Врањских новина, која је на предходној слици лако уочљива? Може ли ово бити случајност? Тешко. Једино логично објашњење могу бити **цензура** и/или **самоцензура**.

Дакле, говор људи, саговорника Врањских новина је без икакве сумње цензуриран како би се народна (али и књижевна) проста прошла глаголска времена избацила из чланака, како не би стигла до читалаца. Ово је доказ да је бесмислено говорити о „спонтаном“ одумирању аориста у нашем језику, јер је очито да његово „нестајање“ не иде одоздо, од народа, него с врха. И оваква цензура аориста није никаква посебност Врања и Врањских новина, ово се чини свуда по Србији.

Цензура аориста и имперфекта у Власотинцу

народни говор наспрам општинских новина

Овдје имамо сличну статистику из Власотинца, статистику употребе глаголских времена у слободном говору особе из истог мјеста, наспрам употребе истих у општинском листу „Власина - Информативни билтен општине Власотинце“.¹

Цензура која се врши у наших јавних гласилах је само један од видова испољавања политике затирања аориста и имперфекта, која се, на жалост, у нашој земљи проводи већ много десетљећа.

Оваква структура глаголских времена за описивање прошлости, са преко 97% (презент-)перфекта и мање од 0.4% осталих (правих) прошлих времена не постоји нигдје у Србији у народном говору, па ни у Војводини. И у самом Београду аориста у разговорном, нецензурираном језику има знатно више од 0.3%, штавише и међу рођенима Београђанима. Међу онима који су досељени у Београд га има знатно више. И имперфекта међу рођеним Београђанима има више од 0%, прије свега захваљујући облику „беше“. Док је у Београду историјско садашње вријеме у приповједању далеко више заступљено него ли у народном говору Врања. Једини велики град на чији говор би структура глаголских времена Врањских новина (и нашега високога језика) могла личити је Загреб. Тамо аориста нема у народном говору, нема ни имперфекта, а нема ни облика давнога прошлога попут „он бјеше дошао“. А и други облик његов је врло риједак, ако га уопште има. Питање је има ли тамо ишта и од историјскога садашњег у народном говору. Према томе, узорима за наш „високи“ језик (којим пишу и Врањске новине) могу бити једино Загреб и кајкавске загорске области око њега, у које спада и Кумровец, мјесто у којем је рођен доскорашњи „највећи син нашега народа“.

Ево веза ка свим двадесеторима чланцима:

<https://infovranjske.rs/2017-07-12-%c4%8dovek-koji-%c5%beivi-u-mobilnom-telefonu-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-07-05-dan-kad-je-stigao-monarh-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-07-12-gajbice-ali-stvarno-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-03-02-isplati%c4%87u-dug-prema-radnicima-html/>

<https://infovranjske.rs/info-jelena-ili%c4%87-jedite-da-biste-smr%c5%a1ali/>

<https://infovranjske.rs/2017-08-16-kokteli-za-noleta-i-maradonu-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-03-23-kroz-pirin%c4%8dana-polja-indonezije-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-07-05-ljubav-se-%c5%beivotinji-daje-energijom-i-dodirom-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-01-19-ne-radim-po-%c5%a1ablonu-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-08-16-nostalgija-zauvek-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-06-22-od-gneva-ka-ozdravljenju-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-03-02-ovo-nije-film-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-05-11-o%c5%beenio-sam-indijanku-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-07-05-predrasude-o-na%c5%a1im-novim-kom%c5%a1ijama-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-01-19-sanjam-povratak-u-anonimnost-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-06-22-snovi-su-mi-se-ispunili-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-05-11-u-motel-dolazi-80-izbeglica-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-06-22-vrt-dobre-nade-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-08-16-%c5%beivot-na-%c4%8dizmi-html/>

<https://infovranjske.rs/2017-07-05-znanje-je-najbolja-preporuka-html/>

Мој рад о настанку диглосије у србском језику:

https://nevgen.org/Nastanak_diglosije_u_srbskom_jeziku.pdf

i) Човјек је 81-о годиште, са завршеном средњом школом, и живи у самом Власотинцу. Од укупно 114 његових глаголских облика коришћених за описивање прошлости, забиљежено је 46 аориста, 47 перфеката, и 9 имперфеката.

Иако укупан узорак није велик (један човјек, и укупно 114 глаголских облика) сматрам да добијени постотци не одступају знатно од просјечна стања међу становништвом општине. Међу становницима околних села, старијима и мање образованим особама би се могао очекивати и већи постотак аориста од овога, пошто они боље чувају народни говор.

Урадих и статистику случајно одабраних шест примјерака листа-мјесечника "Власина". Свих шест су из посљедњих неколиких година (2016-2019). У њих проучих све чланке, и нађох само 3 аориста (сва три од глагола "рећи": једно "рече" и два "рекоше"), поред 2341 примјерка перфекта. Од њих, 487 су под знацима навода, и наводно су их изговорили грађани власотиначке општине, међу којима има и сељака, радника итд. Сва три аориста су у оном што пишу сами новинари, не у оном што наводно говоре грађани.

Очито је да се и у овом листу врши језичка цензура и да се аористи (и имперфекти) уклањају из казивања грађана. Јер како се другачије може објаснити оволика разлика народнога говора и садржаја новина?

Зар је могуће да нико од неколико десетина саговорника новинара није употрежио нити један примјерак правих прошлих времена, када међу њима има и људи са села, земљорадника, обичних радника, итд?

Примјерци новина се могу наћи овдје:

http://kcvlasotince.rs/bilten_vlasina_pdf/